

שו"ת בד"ן הזכרת פסוקי הקרבנות במוסף שבת ויו"ט, ובשינוי המנהגים

שאלת הגאון רבי יחיא בסיס זלה"ה

מחסי בה' אלהי ישראל.

למרבה המשרה ולשלום אין קץ. גם ברכות יעטה מורה. שלמך ישגא לעלמין, מן קדם עתיק יומין. מבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם (משלי א', ו'), ובשם קדוש יכונה. השם הטוב כבוד מורנו ורבינו הגאון רבי יחיא"ה (יחיא יצחק הלוי) ולא יראה מות (תהלים פ"ט, ז'), ו' (בן) כבוד הרב רבי מוסא יצחק ה' ישמרהו ויחיהו (שם מ"א, ג'). ויוסיפון ימך כהנה וכהנה, אמן כן יהי רצון.

יורנו רבינו שיחיה לעד, בדבר זה שנסתפקנו בו. קהל אחד נקבעו להתפלל מחדש, ונהגו מנהגם להתפלל שאמי וכשהגיע יום טוב ושבת, עמד שליח ציבור להתפלל תפילת מוסף יום טוב ושבת. והתפלל מתוך הסידור כדרכו, עד שהגיע לתיבות כמו שכתבת עלינו בתורתך וכו'. והורו לו הקהל לומר פסוקי קרבן שבת וגם ישמחו במלכותך. ולא קיבל, והשלים תפילתו כמסודר לפניו. אבל מכל מקום היה לפלא בעיניו, כי לא נמצא בסידורי הדפוס שנהגו להתפלל על פיהם. והאיש הזה היה מנהגו להתפלל בלדל¹.

וכשהשלמנו להתפלל, נתווכחו עמו הקהל, ולמה לא הזכיר פסוקי קרבן מוסף שבת כמו שנוהגים בבתי כנסיות השאמי. השיב, אינו בד"ן שנוזכר קרבן שבת ונניח פסוקי קרבן יום טוב. שאם נזכיר פסוקי קרבן שבת, נצטרך להזכיר פסוקי קרבן יום טוב. ומכיון שאמרנו כמו שכתבת עלינו בתורתך, שוב אין צריך להזכיר פסוקי קרבנות כלל, לא של שבת ולא של יום טוב. וראיה, שלא נדפס קרבן שבת בסידורים שנהגו להתפלל על פיהם בתפילת מוסף יום טוב ושבת. לכן אם הלכה, נקבל. או אם יש נוסח בשום סידור לומר פסוקי קרבן שבת לבד בתפילת מוסף יום טוב ושבת, נקבל. ואם לאו, אין לנו אלא דברי הפוסקים. השיבו לו הקהל, לא לחנם נהגו בבתי כנסיות אלשאמי, נשאל את פיהם, והם יביאו למנהג הזה שורש ויסוד. השיב, מה טוב, אם יש ראייה.

ושאלו את פי הזקנים, ואמרו שהוא מנהג

קדום. ועיינו בדברי הפוסקים וגם בגמרא סוף ראש השנה (ל"ה.), וכולם יעידון יגידון, כיון שאמר כמו שכתבת עלינו בתורתך, שוב אין צריך להזכיר פסוקי קרבנות. לבד ר"ת שחולק ע"ז, כמבואר בטור סימן תקצ"א ובתוספות (שם ד"ה אילימא), ובהרמב"ם ז"ל בהגהות מיימוניות (בסדר התפילה שבסוף ספר אהבה, אות ד'). ובשניאור (כך כינו את שו"ע הרב) העלה שתי הסברות סימן תקצ"א, וגם בלבוש שם. אך בסידור הנקרא תפילת ישרים, והנקרא אור צדיקים, והנקרא בית יעקב וכו', כולם הביאו כל פסוקי הקרבנות של כל הרגלים. וגם אם חלה שבת ביום טוב, הזכירו באלו הסידורים פסוקי קרבן שבת בכלל הקרבנות של חג, וגם ישמחו. הכל כמסודר בלבוש. לבד זה המנהג, אין שום פוסק ולא סידור שיעלהו שיאמר פסוקי קרבן שבת לבד.

מכל מקום לא הועילו אלו הראיות להם, כי סברו שאסור לשנות המנהג הזה. וראיתם, שאם רק, ממנו הוא? ובעת שאנחנו מעיינים בבית יוסף סימן תקצ"א ומצינו בו, ונהגו בספרד שאין מזכירין פסוקי מוספין אלא בשבת וראש חודש דרגלי ולא אתו למטעי בהו, אבל בכל המועדות אין מזכירין דאתי למטעי בהו. וכששמעו דברי הרב בית יוסף, ענו כלם שודאי הגמור שהמנהג הראשון נתייחד על זה הפסק שהביא הרב בית יוסף שיאמר פסוקי קרבן שבת לבד, בתפילת מוסף שבת ויום טוב. הישבנו, נראה לנו פשוט שזה המנהג שזכר הרב ב"י, בתפילת מוסף שבת לבדה, או ראש חודש לבדו, אבל מוסף שבת ויום טוב לא. ולפי שחששנו למחלוקת, אימדנו ושיערנו דעת הקהל², וראינו שאין רצונם לגרוע פסוקי קרבן שבת ולהסתפק בתיבות כמו שכתבת עלינו בתורתך, עשינו פשר דבר לומר שניהם, של שבת ושל יום טוב, כמסודר בנהורא השלם. והתנינו שכל זה עד שתבוא תשובתך הרמת"ה (עדה"כ בשמואל'א ז', י"ז ותשובתו הרמתה כי שם ביתו).

חיותי לך באורך כל סברתם ודעתם. ועל הכל ידיעתך מכרעת. ועכשיו בבעו ובמטו מכבוד תורתו, תורנו איזה דרך ישכון אור, אם לומר פסוקי קרבן שבת לבד, או

שניהם של שבת ושל יום טוב, או לא נאמר כלל. ועיינו לך תלויות עד שתשיבנו, ותוציא לאור משפטנו, ושכמ"ה (ושכר כפול מן השמים). ואין להאריך אלא בשלומך הטוב שיגדיל ויאדיר ויסגי לעלמין, כנה"ר וכנא"ה (כנפשך הרמה, וכנפש אוהבך הנאמן).

הצ' יחיא ו' יחיא אלבסיס נ"י (נצרו יתברך)

תשובת רבנו יחיא

(ראשית מברר רבינו יחיא את השתלשלות המנהגים)

יקבל אדון נכבד את תשובתו.

ידעתי אדוני ידעתי את יסוד ספיקותיכם. והנני מגלה אזניכם, ויטר מכס כל ספק. תחלה צריך שתדעו בעיקר חכמי ישראל הפוסקים ז"ל, מי זה וכן מי זה ומאיזה קהילה. ודמיון אתן לכם, כי מרן הקדוש מורינו הרב רבי יוסף קארו ז"ל ספרדי ורב לספרד ולכל הולך בעקבותיו. והרמ"א והר"ה הלבוש והר" שניאור אשכנזים ומרבני אשכנז הם. ותדעו כי לכל קהילה יש מנהגים ונוסחי תפילות שניין דא מן דא. ספרדים, אשכנזים, מערבים, בוכרים, תימנים, וכו' וכו'. וכל רבני אותה קהילה פוסקים ומאריים כסדרי ומנהגי קהילתם. ועל כן תמצא סידורים ונוסחאות זה היפך מזה. וכל קהילה ורבניה הולכים במנהגותיהם, ואין קהל חייב ללכת במנהג קהל אחר³.

עוד תדעו כי תיבת שאמי פירושה בלאד אלשאם, ולא היו יושבים בה קודם זה הזמן אלא יהודים ספרדים. וארץ ישראל היא מכלל אלשאם. והם שְׂיִשְׁבוּ אותה תחלה אחר החרבן. עוד תדעו כי לא נתייחד מקרוב תפלת שאמי בארץ התימן כי אם על פי סידורי ספרד, לא זולתן. וכל המתפלל תפלת שאמי הוא דווקא על פי סידורי ספרד, ומה לו לשאר סידורי קהילות אחרות.

ועל פי זה אם תמצאו עוד מן הפוסקים ז"ל או מן הסידורים זה היפך זה במנהגים, תדעו כי כל אחד אומר ומסדר לפי מנהג קהילתו. ואין לשנות, כדאיתא פרק מקום שנהגו (פסחים פ"ד מ"א), ואף במנהגי איסור והתר, עיינו למרן הקדוש בסוף הקדמתו

1 בדראע לא היו מקפידים שהחזון יתפלל כמנהג המקום, ולא כמו שהיה נהוג בצנעא, שכן קיבלו על עצמם בתקנות רבני צנעא. (כמש"ב בספר סערת תימן עמ' י"ז) ועיין מ"ש בשלחן ערוך המקוצר סימן כ"ו הערה י"ד ד"ה מנהג, ואכמ"ל.

2 כמ"ש בירושלמי שביעית פרק א' הלכה ה', על הפסוק בדברים (ל"ב, מ"ז) כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם, ואם דבר רק הוא, מכם.

3 ניתן לראות את הענווה של מארי יחיא בסיס שמכיון שראה שיבואו לידי מחלוקת עשה פשרה, והתחשב בדעת הקהל.

4 כלשון התפילה במוסף ראש השנה, בפיוט "היום הרת עולם" עיינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא לאור משפטינו, וכתב זאת בדרך צחות, כיון שהיה סמוך לר"ה.

5 הדברים פשוטים, אך הקדים זאת לבררם על בורים, לבל יתעוררו ספיקות אחרי כן. ומעתה נבין כיצד נתקבלו מנהגים רבים מארצות אשכנז וספרד, כי לא הכל ידעו שעליהם להחזיק במנהגי אבותיהם דווקא.

לספרו בית יוסף בדיבור המתחיל ואם בקצת ארצות וכו' עיין שם⁹. על כן תניחו כל רב וכל מנהג בכבודו, ונהרא נהרא ופשטיה.

(כאן מתייחס רבינו יחיא לגוף השאלה)

ומה שמצאתם בבית יוסף שאין לומר פסוקי קרבנות מוסף כי אם בשבת ולא ביום טוב, הוא העיקר בתפלת השאמי, ומינה לא תזוז. וכן תמצא בשולחן ערוך סימן תפ"ח וסימן ת"ץ לא הזכיר פסוקי קרבן מוסף יום טוב, רק בהג"ה בסימן תפ"ח ס"ג ונוהגין וכו', ובסימן ת"צ ס"ב בהג"ה אלא כשמגיע וכו', וההגהות הן

לרמ"א ז"ל והוא מרבני אשכנז, ומה לקהלת ספרד במנהגי קהלת אשכנז. מכל זה תבינו כי הנוהגים להתפלל שאמי בארץ התימן, יאמרו פסוקי קרבן שבת במוסף ולא פסוקי קרבן מוסף יום טוב וכהוראת מרן בבית יוסף וכסידורי תפילת ספרדיים¹⁰. **והייתי** רוצה עוד להאריך ולתת לכם טעמים למנהגים, אך אין לי פנאי. וצריך על כל פנים לגלות לכם טעם אחד, כי הספרדים סוברים שביום טוב אנו קוראים פסוקי קרבן המוספין בספר תורה במפטיה, ותו לא צריך להזכיר במוסף יום טוב. אך בשבת כי פרשת קרבן מוסף היא

שני פסוקים לבד ואי אפשר לקרות שני פסוקים בספר תורה, אז מזכירין ואומרים אותם בתפילת מוסף שבת. ואם חס ושלום לא הבינותם דברי, תכתבו אלי מה צריך עוד להודיע אתכם.

ובכן ואתם שלום ואל"ש (וכל אשר לכם שלום). יום ב' י"א חדש הרחמים (חודש אלול). ותכתבו בספר החיים ובספר הזיכרון. דש"ו (דורש שלומכם וטובתכם).

הצ' יחיא ו' מוסי' יצחאק יצ"ו
(ישמרהו צורו ויוצרו) ס"ט (ס'ין ט'ין)

הדרכה ללימוד העיון מרבינו יחיא

המעין היטב בתשובותיו הנפלאות של רבינו יחיא ימצא פעמים לא מעטות שמלבד התשובה לגופו של ענין, התייחס רבינו גם לנושאים החבויים בין השיטין. ולכן הדריך את השואל בדרך הנכונה כדי למנוע ממנו ספיקות ושאלות להבא. נביא כאן לדוגמא מאחת התשובות (נדפס באיש ימיני חלק א' עמוד רמ"ו). בה הבחין רבינו כי שורש הספק נעוץ בלימוד לא מסודר, ולכן הקדים רבינו לשואל בזה¹¹: **מתוך דבריך נראה שאתה לומד כמדלג על ההרים, ולכך יתחדשו לך כמה חידושי ספיקות, וסדר הלימוד הוא, לדעת הדין על מה אדניו הטבעו, ולדקדק במאי משתעי המחבר ז"ל וכו' עד כאן לשון קדשו.**

בדבריו עורר רבינו יחיא את השואל לשני יסודות חשובים בלימוד העיון.

א. לברר כל דין ולדעת מה מקורו בש"ס ופוסקים.

ב. לדקדק באיזו מציאות ובאיזה אופן עוסק המחבר. יסודות אלו מפורזים בספרי הפוסקים (עיין לדוגמא דברי השתילי זיתים ומהרי"א, והובאו בהקדמה למשנה ברורה "אוצרות הלכות פורים"), אך רבינו השכיל להעלותם בלשון קצרה וקולעת.

ומן העניין להטעים דברים אלו עם דברי החזון איש זלה"ה (או"ח סימן ס"ד ס"ק י"ד) וזה לשונו: ומטבע בני האדם לקרוא את הכתוב בספר בשטחיות ובמהירות, כקורא

איגרת. ומקיני החכמה להתרגל לדקדק בלשון חכמים, כי דבריהם נכתבו בדקדוק עיוני, וקריאת המהירות וקריאת העיון, הן הפכיות על הרוב, ותוצאותיהן נגדיות. ובשביל נטיית האדם אל החפזון, וביחוד לבעלי תפישה מהירה, יקרה שחכמים יקראו בספרים ויחסו להם דברים שלא חשבו ולא פללו, או שלא ימצאו את הדייקנות שבהם, וביחוד בדברים שבאמת הם עמוקים, והכתב נפגש בקושיים להבליט את עמקם, ע"כ.

יסודות אלו כוחם יפה לכל לומד ולכל צורב קטן כגדול, וראויים דברים אלו לשמש כמורי דרך לכולנו.

הידעת?

שמועות ופסקים מרבינו יחיא

העיד הרה"ג יחיא חובארה זלה"ה (המארי של כניס "בית חובארה" בעי"ת צנעא), שכשהתפלל מאחורי רבינו יחיא יצחק הלוי, שמע שהוסיף בעניית הקדיש, אחרי אמן יהא שמיא רבא וכו' והוסיף את התיבה

"יתברך" בלחש¹².

(מפי בנו הג"ר ציון חובארה שליט"א)

העיד בנו של רבינו יחיא הרה"ג משה זלה"ה, שהיה נוהג בימי ספירת העומר לעמוד בעת כל סעודה שסעד, ואפילו

בשחרית, ולספור בקול רם ספירת העומר של אותו יום¹³

(מפי בנו הג"ר טוב יצחק הלוי שליט"א) כוס של ברכה של רבינו יחיא (התפרסמה בגליון הקודם) מכילה 130 סמ"ק

8 ועיין עוד במ"ש בנו הג"ר רבי יצחק הלוי בשו"ת דברי חכמים או"ח ריש סימן ל"ב.

9 וע' בס' אוצר משנת חכמי תימן על יו"ט עמוד תמו"ט שהוציא לאור נכדו של רבינו יחיא, הג"ר שלום יצחק הלוי שליט"א, שביאר בהרחבה תשובה זו.

10 וזה כמו שהעיד מהרי"ץ בעץ חיים (דף כ"ט ע"ב) שרבים נוהגים לאמרו בלחש, עיין שם בזה. (וע' בשו"ע סי' נ"ו ס"ג, ובש"ת ז' שם סקי"א, וע' בשו"ל המעיל סימן ה' סקי"ב ואכמ"ל).

11 נראה שנהג כן כדי לחנך את ילדיו במצוות הספירה. או להזכיר לעצמו כמה ימים עברו, כדי להכין עצמו לחג השבועות כראוי, או משום הסוברים שכל ספירה הוי מצוה ואפילו כמה פעמים ביום. ואבי מורי הג"ר אריאל יצחק הלוי שליט"א העיד על זקינו הגאון רבי שלום יצחק הלוי זלה"ה, שנהג בסעודת ה"קיום" כאשר הגיע זמן הספירה לעמוד ולספור בברכה, וזה מטעם "תמימות" (וכך שמעתי שנהג גם מארי סלאם קלאזן זלה"ה), ואין זה מונע ממנו לומר אח"כ "רצה והחליצנו" בברכת המזון כיון שלא הוציא שבת, ולא דמי למי שאמר 'ברוך המבדיל' ואכמ"ל.

מעשה אבות סימן לבנים

מתיקות התורה

סיפר אחד מחברי רבינו יחיא יצחק הלוי שזכה ולמד עמו בילדותו, ולימים עסק לפרנסתו במכירת שמנים, "תראו מה ההבדל ביני לבינו. שנינו למדנו יחד, אך כיום אני נשארתי אדם פשוט ומוכר שמנים, והוא צמח לגאון עצום ורבן של כל בני הגולה".

והוסיף אותו ידיד ואמר "ההבדל בינינו נעוץ בכך שאני הייתי שומע בזו ומוציא בזו, אבל לרבינו יחיא יצחק הלוי היה חשק ואהבה ללימוד. הוא היה קונה באהבה כל לימודו ושומר אותו כמו סוכריה בתוך העטיפה שלה". צא ולמד, עד כמה חשיבות האהבה ללימוד התורה, ולכן כל דבר תורה ששמע היה חשוב בעיניו והיה שומרו. וכעין זה איתא בגמרא (מגילה ז' ע"ב) "תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה".

תורת אמת

סיפר בנו הגאון רבי שלום יצחק הלוי זלה"ה, כי פעם אחת כשלמדו בבית המדרש של הגאון רבי חיים קורח זלה"ה,

רבינו יחיא בצעירותו לצד ידידו רבי אהרן הכהן, ורבו רבי חיים קורח

התעורר ויכוח סוער באחת הסוגיות בש"ס, זה אומר בכה, וזה אומר בכה, ונחלקו לשתי קבוצות, מארי חיים קורח

ורוב תלמידי הישיבה מחד, ומאידך רבינו יחיא והחברותא שלו הלא הוא ידיד נפשו

הגאון רבי אברהם אלנדאף זלה"ה, ראש הקהילה בירושלים ומנהיגה הדגול. בסיום הריתחא דאורייתא הכריז מארי חיים שהדין עם הרוב. אמנם "החברותא" לא וויתרו. במשך היום והלילה עמלו ויגעו לבאר את הסוגיא דבר דבור על אפניו. למחרת הגיעו לבית המדרש כשבידם שלוש עשרה ספרים. לאחר קבלת הרשות ממארי חיים החל רבינו להרצות את דבריו, ולבאר את הסוגיא אחת לאחת, תוך כדי שהוא מוכיח את דבריו מספרי הפוסקים הרבים שבאמתחתו. משראה מארי חיים שהדברים ברורים ומוצקים, הפסיקם באמרו "בני הצעירים תנוו דעתכם, עתה ידענו כי הצדק אתכם, ירבו כמותכם בישראל", ולאחר מכן הוסיף ובירכם "המקום ברוך הוא יאיר את עיניכם כשם שהארתם את עינינו".

בדרכי נועם

במסגרת תפקידו של רבינו יחיא כמנהיג העדה וכעומד בראשה, תפקיד אשר דרש ממנו לנהוג לעתים בתקיפות, ביותר התגלתה תכונתו האבהית הטבעית הנובעת מטוב לבו, ובעין חמלתו הדרוך בדרכי נועם את צאן מרעיתו.

ליל חג השבועות המכונה בפי אבותינו נע"ג "לַיְלַת אֱלֶקְרָאִיָּה", וליל הושענא רבה המכונה בפי אבותינו נע"ג "לַיְלַת אֱלֶחֱיתָוּם", היו לילות שבהם נהגו בקהילותינו להתכנס בבית הכנסת, וללמוד תורה ברוב עם עד הגיע זמן התפילה. ובאותם לילות נוהג היה רבינו לבקר בבתי הכנסת השונים, בלויית כמה מרבני העדה, כדי לעודדם להתמיד בנוהג חשוב זה.

באחד מלילות החיתום, עת ביקר בבתי הכנסת השונים קודם עלות השחר, מצא שבבית הכנסת "אַלְרֶיְעָאִי" גמרו אותה שעה לא רק את כל סדר הלילה אלא גם את תפילת השחר... בפנותו אל ראש בית הכנסת בשאלה "למה עשיתם כך?" ענה הלה: "הלילה ליל חיתום, לכן הקדמנו לסיים את הכל, כדי שבשמים יחתמו אותנו ראשונים".

רבינו שנענה בתשובה תמימה זו, השיב באותה מטבע: "אמנם נחתמתם, אך אם תתפללו שחרית מחדש עם עלות השחר, תיחתמו כהלכה ואני עמכם, וכך צריך לנהוג להבא".

והעמידו תלמידים הרבה

מעלה מיוחדת ראה רבינו יחיא בריבוע תורה לעדרים והעמדת תלמידים מורי הוראות בישראל. לשם כך השקיע זמן רב ויקר שקשה לתאר ולשער. באחת הפעמים גילה רבינו טפח מאותה מסירות נפש עצומה, וכפי שמעידה ההסמכה שכתב לתלמידו הרה"ג רבי ענאץ ב"ר מִתְנָא בזו הלשון: "להיות שבא לפני התלמיד השנון פלפלא חריפא כה"ר ענאץ בכ"ר מִתְנָא ממתא אַלְצֶאֱהָרָה הי"ו, וישב איתי יותר מחדש ימים לילה ויום. ונסיתיהו אף בחנתיהו, ונמצא בקי בדרכי התורה הן בהלכה הן במדרשים ובאגדות. הנה כי כן יבורך גבר ירא ה', ע"כ. עדות זו מוכיחה על הכלל כולו על מסירותו הרבה עד כדי כך שלא משה ידי התלמיד מיד רבינו יחיא במשך חודש תמים! ומפי בנו של הרה"ג ענאץ התברר, שלמעשה הוא ישב בבית רבינו כשלוש שנים!

לפלפולא

כאשר נשאל רבינו יחיא האם אפשר להנמיך ולהגביה את הפתילה הדולקת ביו"ט ענה בזה"ל: "הנלע"ד דאין זה מכבה, והכי עמא דבר. ולא דוקא נרות של זכוכית, אלא אף נרות של שמן המנהג להעלות הפתילה ולהשפילה, ואין מוחה", ע"כ.

האם יש ללמוד מדבריו לגבי הגז שבזמנינו שאפשר להגביה או להנמיך את הלהבה, ומדוע.

(מקורות לעיון: איש ימיני ח"א עמוד קס"ו, ובספר אוצר משנת חכמי תימן עמוד תל"א).

תשובות מפורטות יש לשלוח עד לכ"ח בסיון לפקס: 02-5458967 או למייל 8528939@gmail.com בין הפותרים תיערך הגרלה ע"ס 100 ₪.

אגרת קודש זו המופיעה בעלון, הפסקים והסיפורים הנלוים אליה, כוחם יפה לשעה ולדורות, ומן הראוי שכל אחד יקראנה בצוותא חדא עם בני ביתו ויחדיר יראת שמים ואמונת חכמים בלב צאצאיו ובכך ירווה מהם רוב נחת דקדושה.

רוב החומר בעלון מעובד מתוך הספר איש ימיני ספר הזיכרון לרבינו יחיא יצחק הלוי בעריכת נינו אב"ד דת"א הגאון רבי אבירן יצחק הלוי שליט"א, תודתינו נתונה לו על נדיבותו בחפץ לב, ויהי"ר שיזכה לרוות נחת מכל יוצ"ח ובכל אשר יפנה יצלית.